

El cos deshabitat d'Esperança Camps: notes de lectura

Josefina Salord Ripoll

1. Amb *El cos deshabitat*, X Premi “El Lector de L’Odissea”, publicat per l’editorial barcelonina Proa, Esperança Camps, ciutadellenca establerta a València, tanca i obre el seu primer gran cercle com a escriptora en llengua catalana. Recordem-ne la frenètica òrbita dibuixada en tot just sis anys: amb *Enllà de la mar*, premi Joanot Martorell 2003, iniciava una obra narrativa, que es veuria afermada amb *Quan la lluna escampa els morts*, premi de novel·la Ciutat d’Alzira 2004, i *Eclipsi*, premi Bancaixa de Narrativa 2006, totes tres publicades a la prestigiosa editorial valenciana Bromera. La seva primerenca incorporació, el mateix any 2006, amb la *nouvelle Zero graus*, als volums de petit format Llegir en valencià –difosos a través de la premsa i impulsats per les grans institucions acadèmiques, universitàries i polítiques del País Valencià– dona la mesura de la seva consagració com a escriptora “valenciana”. Paral·lelament, al llarg d’aquests anys, s’ha produït el reconeixement com a escriptora “menorquina”, tot contribuint ella mateixa a donar forma a un cert *boom* narratiu insular per tal com, als novel·listes Pau Faner i Joan Pons, s’afegien Esperança Camps des de València i Maite Salord des de Menorca, alhora que Josep M. Quintana feia una opció narrativa ferma i ambiciosa. Ara, finalment, amb *El cos deshabitat*, rep el reconeixement dels lectors del Principat i publica a una editorial, Proa, que li garanteix nous circuits de difusió i de projecció.
2. Amb aquesta trajectòria, amb aquest primer cercle acomplert, Esperança Camps és l’evidència més clara de les possibilitats de transcendir les barreres que, encara ara, limiten la nostra literatura catalana, la que construeixen els escriptors i les escriptores des dels diferents territoris del que hauria de ser una veritable comunitat lingüística i cultural, sense traves que ens dificultessin de fer nostra i de gaudir de la producció, en aquest cas, literària completa. Esperança Camps, *cum grano salis*, demostra com en són, de fal·laços, els prejudicis interessats a dividir: la

nostra escriptora menorquina, i ben menorquina, és posada, gràcies a la seva nova novel·la, com a exemple dels “bons corrents que bufen per a la literatura valenciana” per Agnès Vidal a l’entrevista que li fa al darrer núm. de *Lletres* (el corresponent als mesos d’abril i maig), la “Revista de llibres i cultura dels Països Catalans”.

3. La confirmació del que estic plantejant ens la pot donar el ressò que *El cos deshabitat* ha tingut fins ara als diferents mitjans de comunicació d’arreu, amb crítiques literàries encomiàstiques a càrrec de solvents i prestigiosos crítics. Si no ho han fet, els en recoman la lectura, de fàcil accés gràcies al bloc d’Esperança Camps, que els seus lectors i lectores no ens hauríem de deixar perdre. És des de la nostra lectura de *El cos deshabitat* i des del que aquestes crítiques han apuntat que ara ens podem permetre, en una primera aproximació a la novel·la, plantejar obertament qüestions i contrastar-les amb la mateixa autora que ens acompanya.
4. El títol, primer el títol. Ja que Esperança ha incidit en la dificultat que té a l’hora de posar títols a les seves novel·les, m’agradaria que ens hi aturéssim un moment. No hi ha dubte que *El cos deshabitat* és un bon títol: suggeridor, actual, colpidor si es té en compte que el primer narrador i personatge és justament un mort, ben present en la seva corporeïtat tot i que ja en una mena de llimbs (o potser caldria dir-ne infern?) de la pròpia vida fins llavors viscuda. Amb tot, el títol que li va proposar el seu amic i que ella va assumir com a propi, *Podridura*, a mi també m’agrada. No té tant de ganxo com el definitiu però conté una forta càrrega reflexiva, moral, i, a més, podridura rima amb literatura...
5. Què hi ha a *El cos deshabitat*? Quins són els materials i quina és la perspectiva amb què Esperança Camps construeix tota la seva obra narrativa, d’una profunda coherència? Entendran que no em pugui resistir a manllevar-li les seves pròpies paraules de la presentació de la seva darrera novel·la a València el 26 de març d’enguany:

Des de la vida escriure la vida. Remoure la fusta i fer soroll. Embrutar-se les mans, és escriure. Finalment, i pensant-ho bé, també escric per evitar que les papallones es convertesquen en cucs, per evitar ser consumida pels àcars de la mediocritat que ens envolta, crec que escric per foragitar fantasmes. Escric per

abocar damunt dels altres les meues obsessions. Tal vegada, per estalviar-me el psiquiatre, escric.

I això és el que hi ha a *El cos deshabitat*. Passió, por, brutícia, i moltes de les meues obsessions. Intents d'aproximació a la reflexió. En aquest cas, sobre les falses aparences. Sobre les màscares que ens posem per viure amb més o menys tranquil·litat. Hi ha màscares fines, com paper de fumar, que és fàcil arrencar. N'hi ha d'altres més fortes, fetes d'amiant, adherides com una segona pell a la personalitat de qui les porta. Aquestes són més difícils de fer caure. S'ha de fer molta feina bruta per aconseguir-ho.

A *El cos deshabitat* hi ha una parella devastada, una parella que no s'ha estimat mai, els membres de la qual saben perfectament com aguantar-se sense que la podridura isca fora de les parets de la seua magnífica casa a Son Blanc, davant la mar. Hi ha una certa intriga. Hi ha confessions descarnades. Alguns triangles. Hi ha, i no hi podia faltar, Menorca.

6. "Embrutar-se les mans, és escriure". Més ençà dels referents sartrians, intuïm en aquestes paraules la periodista veritable, aquella que va més enllà de les aparences "felices" de la vida, la que la descobreix en els seus vessants més tràgics i més miserables, la que coneix la força reveladora o desemascaradora que tenen les paraules marcades de la creació literària. Escriure pot ser, des d'aquesta perspectiva, exercir el compromís ètic i estètic que el periodisme ha desertat. Pot ser reivindicar la vida veritable que, per covardia i per comoditat, no ens atrevim a mirar a la cara.
7. D'aquí que Esperança Camps apropi creació i reflexió, tot escrivint novel·les que interpel·len el lector, que el criden a completar significats, que el sacsegen dins la seva "mediocritat" confortable. Ho diu ella: *L'home deshabitat* és una novel·la sobre les aparences, una de les moltes (hi afegiria jo) que ella mateixa podria confegir, i que, ara i aquí, s'ha encarnat en la història d'un escriptor professor i d'una alta funcionària municipal, sòlidament units per la buidor que els separa. Calia, encara, un tercer personatge, el de Hans, que com l'autora va expressar a l'entrevista a *Canvi Setze* (núm. 126, 15/02/09), "era el personatge extern que em servia per travar els altres dos", alhora que per mostrar la més emblemàtica de les podridures del nostre món

contemporani, la de l'horror nazi, resolt a la fi en un vellet d'aparença venerable que té cura dels seus rosers a la vora d'una mar ben blava.

8. Per a mi, un dels grans encerts de la novel·la és la capacitat de l'autora per establir i fer versemblant aquest món en una primera part de l'obra, cosa que li atorga després la llibertat d'enfrontar-se a la creació literària en el seu sentit més ple, jugant amb les paraules, cercant-hi lligams ocults i, en fi, construint textos amb una veritable autonomia literària, com si de poemes es tractés. Així, els quatre primers capítols, dels quinze que formen la novel·la tot alternant la veu de marit i muller, constitueixen més del 40% de l'obra; la resta, molt més dinàmica, pot atrapar el lector en una espiral, que converteix la novel·la en un joc de miralls on es difuminen els límits entre realitat i ficció, entre essència i aparença, entre la persona i la pròpia màscara, indestruïbles al capdavant.
9. D'aquí que el millor de la novel·la, com voldria Xavier Pla des de les pàgines de l'Avui, sigui els dubtes que crea en els lectors no només, però, al voltant de la personalitat de Joan Carles Rosselló sinó també de la de Margarida Sans, un personatge certament potent, malgrat la primera impressió, tal i com reivindica la mateixa Esperança Camps. Els papers de víctima i de botxí es reparteixen a parts iguals a l'interior d'ambdós personatges, igualment impostors, igualment falsaris. Al final, fins i tot, en un dels textos més bells i desolats de la novel·la, el tu del personatge-narrador deixa pas, ambigüament, al tu mateix del lector:

“Per a què tanta buidor? Tanta llàgrima estancada i les paraules que no tenc. De què l'ompliré? De què m'ompliré? La geografia. Els mots. Els morts. El color blau de la llàntia encantada. Els regalims d'aigua salada. Les frases esborrades. La pàgina esbrellada i aliena. No ploris! No cridis! Els nans han fugit del jardí per la porta falsa. Què em vols? Què em diràs? Com em miraràs? Balla, i et tornaré aquesta paraula. Hi ha foc i renou pertot. Crits i piulots que serveixen mentides i agombolen esperits malaltissos. Com el meu. Com tu. No callen. Marxen contents per places i carrers i serveixen tòpiques estampes pintoresques. Peix fresc i carn estantissa. No tens una caseta dalt de l'arbre màgic. No tens jardí ni flors de colors ofensius. El refugi s'ha tancat. Els envelats s'han fet una flama i les fades econòmiques et diuen bona nit. No hi ha manera. No pots ser més infeliç. La pell llenega i els enginyers es trenquen. Ets una mala persona. No ho diràs a ningú. No hi ha ningú. El *Te Deum* de Charpentier no sona per a tu. No diguis. No

cridis. No gemeguis. Hi ha llibertats encongides. Ets mort.” (Capítol tretzè, ps. 225-226).

10. He deixat per al final l'altre gran personatge de la novel·la: Menorca, “un personatge fonamental en la meua vida i en la meua obra”, com ha declarat fa poc Esperança Camps a *Lletres* (abril/maig 2009) i com ha destacat Empar Marco en el conjunt de la seva obra narrativa. Vull apuntar només la gradació que va de la primera novel·la *Enllà de la mar*, en què l'illa esdevé elegíacament el paradís perdut al qual es retorna, a *Eclipsi* en què el paradís de la infantesa i joventut de la professora menorquina Clara Llabrés es transforma en l'infern de la urbanització deshumanitzada en què aconsegueix el seu procés de degradació la crítica literària Marina Mercadal. Ara, a *El cos deshabitat*, l'única novel·la d'ambientació totalment menorquina, l'illa esdevé el microcosmos tancat on tot és possible, on les aparences d'una altra urbanització benestant poden ocultar els inferns dels qui s'entesten a viure la vida des de l'aïllament més alienador. La universalització del sentit de l'illa comporta que Esperança Camps es permeti la llibertat d'incorporar, amb noms reals, els espais col·lectius ciutadellencs amb la càrrega evocadora que per a l'autora i per a molts lectors tenen. Aquesta és una poesia, humil però real, a la qual no renuncia. Potser, l'altra, la que s'hauria d'escriure en majúscules per conjugar-se amb la vida, “és buida”, com diu al darrer capítol, com contestant l'interrogant que havia obert un poc abans: “On són els versos? Les rimes avorrides i les sinalefes. Qui fa música amb els mots? Qui canta pels morts? Solstici. Desfici. Malefici.” (Capítol tretzè, pàg. 228). Esperança Camps l'ha volgut conjurar aquest malefici amb la força ben real d'una novel·la que ens convida a desafiar les aparences falses de la vida.